

POL FERRANDO

Alquimistes de la història

És de veres que la idea de percebre l'home com un ésser històric és bastant recent en la nostra tradició. No crec que ens hàgem de remuntar més enllà del segle XIX per tal de cercar les arrels d'aquesta idea. I, així, no deixa de ser curiós que l'auge de l'historicisme vinga donat, justament, quan la concepció religiosa de l'home es manifesta en un estat crític i dubtós, ja que les formes religioses no donaven raó suficient dels subjectes de la nova societat emergent que començava a perfilar-se. El sentit de la comprensió religiosa de l'home ja no té sentit quan tenim al nostre abast *la pedra filosofal* de la racionalitat: si hem après a desxifrar els enigmes més secrets de la natura, per què no podem portar a la llum les lleis que regeixen el devenir històric? És d'aquest ullal d'idees il·luminades d'on beuran els nous *alquimistes de la història*: els seus mètodes, la seua conceptualització i els seus ulls de subjectes observadors seran la base des de la qual s'aixecarà el grandios mirall de la història, una història exempta d'obscurantismes, de màgia i de transcendentalismes atemporals; una història que explica, comprèn –i justifica?– perfectament el transcurs històric. Certament, amb aquestes eines a la mà no és estrany que els *mags* de la història puguin afirmar la possibilitat d'assolir una societat més justa, més feliç i més lliure, on no hi haja espai per a la tragèdia. Tampoc no era la religió aliena a la vida tràgica, injusta i violenta, que havien de suportar els homes i, per això, també ofería una eixida consoladora: una vida sense tragèdia en un altre regne. A hores d'ara, però, la bona vida se cerca més ençà: en aquesta terra, en aquest món que, fins ara, se'ns presentava amagat darrere de màscares estranyes i alienes als homes. (Amb tot, seria un error pensar que tots els *alquimistes* són racionalistes i ingènuament progressistes: també hi ha els reaccionaris que re-

butgen qualsevol forma de desvelament del misteri de la humanitat i continuen caminant sobre les brases i les cendres que a la terra han deixat els seus morts. En tot cas, uns i altres es miraran de reüll i cercaran de crear el nou camí.)

Però com que la vida –també la història– és plena de conceptes que darrere amaguen sarcasmes inesperats, ens adonem que molts dels filòsofs, sociòlegs, poetes, artistes i alguns aprenents de polític no poden defugir certs conceptes que són tan obscurs, ahistòrics i màgics com els que han estat criticant. Seria molt fàcil fer esment del mot “Utopia” i analitzar-ne l'etimologia. Però no paga la pena aturar-se en aquesta obvietat i, segurament, seria millor dirigir la nostra atenció cap a termes com “esperit del poble”, “lluita de classes”, “nació”, “raça”, etc. Aquestes idees es contemplen com a determinants en el desenvolupament històric d'un poble, d'una nació, d'un estat, etc., tot i que, curiosament, no estiguen sotmeses a cap tipus de determinació històrica –i això recorda tant la concepció de la divinitat!

Hom acaba preguntant-se si no tindrà raó aquell historiador de la religió quan afirma que el sentit de la vida només pot vindre donat per entitats estables i atemporals que ajuden l'home a sostroure's de la fugacitat del temps històric. Com si perdre aquesta perspectiva transhistòrica de la vida ens abocara a un insuportable terror que no troba sentit als desgavells històrics, als sofriments; com si les raons, els conceptes i les teories s'esmunyiren de les nostres mans com una anguila que no té cap forma concreta. Les formes de la vida religiosa aprehen aquesta anguila i la trossegen, donant-li forma, sense sotmetre's als seus moviments espontanis. Així capturen el temps i el tanquen dins d'esquemes que s'entenen com a vitals; creen mites originaris, espais sagrats, ritus periòdics, pràctiques d'afirmació de la fe, etc. D'a-

questa manera afronten la història sense cap tipus de terror: d'una banda, la seua vida té un sentit gens efímer que està més enllà de les contingències terrenals i, de l'altra, el grup social queda cohesionat en tant que comparteix unes creences i un destí. Els moviments de masses provocats per les alquímies de la història tampoc no són aliens a aquestes formes religioses: tenen espais sagrats (estat, nació, territoris de la “nova fe comunista”), ritus periòdics (dies nacionals), pràctiques d'afirmació (congressos, actes públics i massius) i també mites originaris (revolucions i herois).

Així doncs, podria semblar que la persecució del sentit històric és una necessitat vital dels éssers humans. I que, per cercar-lo, s'han de posar al seu abast tots els mitjans teòrics i pràctics d'un temps. Però aquestes idees de sentit no sempre són ingènues ni innocents. Fer front al terror a la història i al temps amb termes ahistòrics, lleis generals i concepcions universalistes no deixa de ser una forma d'incomprensió de la història i de l'home. I, segurament per això, la història hauria de posar fi a l'obsessió que ha hagut de buscar sentit a la història. Perquè quan es persegueixen incondicionadament *sentits finals* es pot acabar proposant *solucions finals*, i jugant amb conegudes metàfores –les metàfores que sempre són tan literals en mans del poder!: amb el misticisme fisiobiològic de cultures i pobles malalts o amb l'enginyeria socioespeculativa. I això en mans de cirurgians i enginyers sociopolítics és una carnisseria que acaba creant monstres i amputant extremitats de manera horriblement selectiva. No creen, certament, Frankenstein –això és cosa de lletraferits– sinó Auschwitz, el Gulag i altres camps que palesen les misèries de la història. I això, certament, sí que és terrorífic.